

Cuprins

<i>Lista tabelelor și graficelor</i>	9
<i>Introducere</i>	13

Capitolul I

Familia între schimbare și stabilitate	17
„Criza” familiei	18
Perspective și teorii sociologice asupra familiei	21
<i>Perspectiva funcționalistă</i>	21
<i>Perspectiva interacționist-simbolică</i>	23
<i>Teoria conflictului</i>	24
<i>Teoria schimbului social</i>	25
<i>Perspectiva feministă</i>	26
<i>Teoria ciclului vieții familiale</i>	26
<i>Probleme actuale</i>	27
Familia tradițională	28
Familia modernă	29
Sociologia familiei moderne	32
Familia contemporană	34
Critica „familiei standard” și stilurile alternative	36
Sociologia familiei postmoderne	39
Profilul familiei românești	43
Caracteristici demografice în context european	43
<i>Căsătoria</i>	44
<i>Divorțul</i>	44
<i>Copiii</i>	45
<i>Stiluri de viață familială</i>	46
Aprecierea calității vieții de familie	50
Întemeierea familiei	53
Aprecieri privind căsătoria și divorțul	55
<i>Motive de divorț</i>	58
Sexualitate – înainte, după sau în afara căsătoriei?	61
<i>Atitudini față de sexualitate</i>	61
<i>Comportamente sexuale</i>	64
Atitudini și roluri de gen	65
<i>Valori de gen</i>	65

<i>Distribuția sarcinilor în gospodărie</i>	67
<i>Luarea deciziilor în familie</i>	70
Probleme în familie	71
Concluzii	73

Capitolul II

Valorile familiale – între materialism și postmaterialism	77
Atitudini față de căsătorie și divorț	79
Atitudini de gen și rolul lor în formarea și disoluția familiei	85
Valorile familiei în România și în Europa	87
Importanța familiei în prezent și în viitor	87
Căsătoria – o instituție demodată?	90
Necesitatea unei relații stabile pentru a fi fericit	91
Acceptarea mamelor singure	92
Femeia – casnică sau lucrătoare?	94
Toleranța față de diferite aspecte legate de căsătorie și sexualitate	96
Modele europene ale orientărilor de valoare privind familia	98
Concluzii – valori și atitudini familiale în România	101

Capitolul III

Modelele alternative ale familiei – uniunile consensuale	103
Factori explicativi	104
<i>Perspectiva economică</i>	104
<i>Perspectiva culturală</i>	105
Factori asociați coabitării	105
Modele de coabitare	107
<i>Coabitarea ca etapă premergătoare căsătoriei</i>	108
<i>Coabitarea ca alternativă la căsătorie</i>	109
<i>Coabitarea ca alternativă la celibat</i>	109
Coabitare versus căsătorie – similarități și divergențe	110
Vulnerabilitatea crescută a relației de coabitare	112
Reglementarea juridică a coabitării	113
Coabitarea în România	116
Motivele coabitării	118
Profilul celor care trăiesc în uniune consensuală	121
Calitatea relației	126
Orientări valorice	128
Concluzii	137

Capitolul IV

Politici familiale în România și în Europa	139
Necesitatea politicilor familiale	139
Definirea politicilor familiale	140

Tipologii ale politicilor familiale	143
Sistemul de suport destinat familiei și copilului în România	146
<i>Configurația sistemului de suport pentru familie și copil</i>	146
<i>Contribuția alocațiilor la bunăstarea familiei și copilului</i>	151
Politica familială la nivelul Uniunii Europene	153
<i>Analiza comparativă a beneficiilor la nivelul Uniunii Europene</i>	153
<i>Tipuri de politici familiale la nivel european</i>	161
Fertilitatea și politicile familiale	163
Explicații teoretice ale scăderii fertilității	163
<i>Perspective economice – abordarea alegerii raționale și a aversiunii la risc</i>	164
<i>A doua tranziție demografică – abordarea valorilor postmaterialiste</i>	165
<i>Abordarea calității vieții</i>	166
Factori de diferențiere a fertilității	167
Numărul ideal de copii	168
Politicile sociale și implicațiile asupra fertilității	170
<i>Suportul pentru politica familială în România și în celelalte state membre UE</i>	172
Concluzii – implicații pentru politicile sociale	174
<i>Concluzii</i>	177
<i>Anexe</i>	183
<i>Anexa 1. Uniunile consensuale în România</i>	183
<i>Anexa 2. Fertilitatea în Europa</i>	185
<i>Bibliografie</i>	187

Pe lângă diferențele între sexe, există diferențe semnificative statistic (testul Chi pătrat) în funcție de majoritatea criteriilor sociodemografice :

- Numărul de ore alocate muncilor casnice crește odată cu vârsta, cei peste 65 de ani petrecând un timp dublu comparativ cu tinerii de 18-24 de ani.
- Persoanele cu un nivel de educație mai ridicat petrec mai puțin timp cu treburile casnice comparativ cu persoanele cu un nivel de educație mai scăzut.
- În mediul rural se petrec mai multe ore în gospodărie comparativ cu mediul urban.

Influența fiecărei variabile rămâne semnificativă chiar atunci când celelalte influențe sunt controlate (analiza de regresie). Persoanele de sex feminin, mai în vârstă, mai puțin educate și din mediul rural sunt mai implicate în performarea activităților gospodărești (tabelul II).

Tabelul II. *Numărul mediu săptămânal de ore petrecute pentru diferite munci casnice, în funcție de vârstă, educație și mediu de rezidență*

		Ore
Vârsta	18-24	15,34
	25-34	22,26
	35-44	24,48
	45-54	27,72
	55-64	28,35
	65 +	29,07
Nivelul de educație	inferior (mai puțin de liceu)	28,24
	mediu (liceu, postliceal)	21,46
	superior (universitar)	17,37
Mediul de rezidență	urban	20,20
	rural	30,14
Total		24,76

Sursa : Barometrul de opinie publică „Viața în cuplu” (Soros, 2007)

În ciuda diferențelor mari dintre cei doi parteneri în privința implicării în gospodărie, aceștia nu consideră că ar exista diferențe în privința timpului liber. Situația este probabil consecința implicării mai mari a bărbatului în activități în afara gospodăriei. Aproape jumătate dintre femei și dintre

bărbați consideră că timpul liber este comparabil cu cel al partenerului, neexistând diferențe semnificative statistice. Totuși, femeile consideră că fac mai multe sacrificii pentru familie comparativ cu partenerii lor (o treime dintre femei consideră că fac mai multe sacrificii, comparativ cu un sfert dintre bărbați). Inegalitatea este admisă într-o oarecare măsură și de către bărbați, 11% dintre aceștia, comparativ cu numai 6,5% dintre femei admitând că fac mai puține sacrificii pentru familie comparativ cu partenerii lor.

Luarea deciziilor în familie

Puterea de decizie privind administrarea treburilor casnice și a celor legate de creșterea și îngrijirea copilului pare să fie în general egal distribuită între parteneri. Marea majoritate a subiecților au declarat că deciziile sunt luate în comun, de la 60% în cazul cheltuielilor pentru mâncare până la 80% în cazul alegerii modului în care să-și petreacă vacanțele.

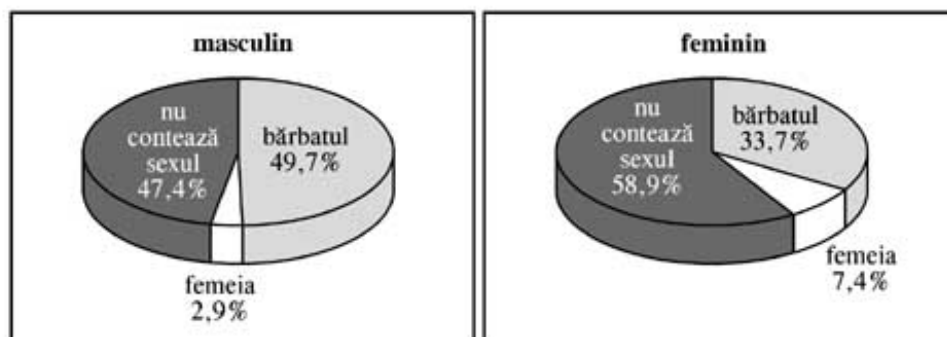
Deși majoritatea subiecților au răspuns că deciziile sunt luate în comun, în familiile în care nu se întâmplă așa, mai multe persoane (atât femei, cât și bărbați) au admis o putere de decizie mai mare a femeii. De exemplu, un sfert dintre bărbați consideră că partenerii lor au un cuvânt greu de spus în privința cheltuielilor pentru mâncare comparativ cu numai 15% dintre bărbați care susțin contrariul. Aceeași situație o întâlnim când este vorba de reamenajarea casei, achiziționarea mobilă, petrecerea vacanței, îngrijirea medicală a unor membri ai familiei sau chiar deciziile privind educația copilului. Cu alte cuvinte, pe lângă implicarea considerabil mai ridicată a femeii în treburile casnice, remarcăm în unele familii și o putere de decizie ușor mai mare a acesteia în administrarea acestor sarcini. Astfel, nu numai că femeia face mai multe în casă și în privința copiilor, dar ea și decide într-o mai mare măsură ce trebuie făcut.

Familia modernă, egalitară este preferată de majoritatea subiecților, mai mult de jumătate dintre persoanele investigate declarând că nu contează cine conduce în familie, bărbatul sau femeia. Totuși, cei care consideră că bărbatul ar trebui să conducă reprezintă un procent destul de ridicat (41%).

Femeile susțin egalitatea în familie într-o măsură considerabil mai mare, semnificativă statistic. Jumătate dintre bărbați susțin că este de preferat ca bărbatul să conducă, comparativ cu numai o treime dintre femei.

Graficul 8. Cine e de preferat să conducă în familie, bărbatul sau femeia ?

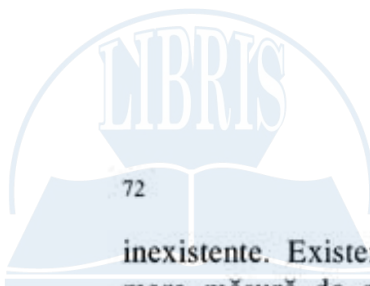
Sursa : Barometrul de opinie publică „Viața în cuplu” (Soros, 2007)

Cu cât nivelul de educație este mai ridicat, cu atât preferința pentru familia egalitară este mai mare. Aproape trei sferturi dintre cei cu studii superioare, comparativ cu numai 40% dintre cei cu studii elementare, consideră că nu contează cine conduce în cuplu. Pe categorii de vârstă diferențele nu sunt la fel de mari, însă sunt semnificative statistic : tinerii și vârstnicii par mai conservatori, comparativ cu cei între 25 și 54 de ani. Așa cum era de așteptat, în mediul rural este preferat modelul bărbatului care conduce, pe fondul culturii de tip tradițional încă destul de răspândite, în timp ce în cel urban opțiunile majoritare vizează o relație egalitară.

Așadar tradiționala diviziune a muncii în familie este în curs de modificare. Diferențierea rolurilor este încă manifestă, dar situația se află într-o schimbare structurală, observându-se o mai mare flexibilitate din partea celor doi parteneri. Sexul rămâne variabila esențială în explicarea modului în care se distribuie activitățile, influența fiind semnificativă chiar și în cazul celor mai egalitate dintre sarcini, precum cele legate de creșterea și în special de educarea copilului. Femeile petrec în gospodărie, în medie, o dată și jumătate din timpul petrecut de partenerii lor. De altfel, treburile casnice reprezintă a doua cauză ca importanță între cele care conduc la neînțelegeri în familie.

Probleme în familie

Mai mult de jumătate dintre persoanele care au o relație de cuplu apreciază că problemele apar rar, mai mult de o treime considerându-le aproape

inexistente. Existența problemelor în cuplu este recunoscută într-o mai mare măsură de către femei comparativ cu bărbații și de către tineri comparativ cu persoanele mature sau vârstnice.

Cea mai importantă cauză a apariției problemelor în căsnicie este reprezentată de lipsurile materiale sau de bani, la diferențe mari de restul aspectelor menționate. Dificultățile financiare au reprezentat prima problemă menționată de aproximativ 60%, celelalte aspecte – treburile casnice sau comportamentul copiilor – fiind invocate de numai 16%, respectiv 7% dintre subiecți. Cumulând cele două opțiuni pe care le-au avut la dispoziție respondenții pentru a specifica problemele în căsnicie, 70% dintre cei care au admis că au probleme au menționat ca unul dintre motive lipsurile materiale, 42% treburile casnice și 20% comportamentul copiilor.

Lipsurile materiale sunt invocate într-o mai mare măsură de bărbați, aproximativ trei sferturi dintre aceștia menționându-le ca principal motiv al neînțelegerilor. La prima mențiune, două treimi dintre bărbați și numai aproximativ jumătate dintre femei au invocat-o drept cauză. Identificarea lipsei de bani ca principală cauză a problemelor de cuplu într-o măsură mai mare de către bărbați trebuie interpretată în contextul în care responsabilitatea asigurării resurselor economice în gospodărie le revine în mare parte. În multe familii persistă încă așteptările complementare de rol conform cărora bărbatul trebuie să aducă bani în casă, iar femeia trebuie să aibă grijă de copii și de gospodărie.

Treburile casnice reprezintă a doua cauză a neînțelegerilor (menționată de peste 40% dintre cei care au admis că au probleme, la diferență destul de mare de următoarele cauze ca importantă). Comportamentul copiilor este menționat ca motiv principal de către o cincime dintre subiecți. Bărbații sunt mai afectați de aceste probleme decât femeile, deși, așa cum am arătat, femeile sunt cele care se ocupă mai mult de sarcinile gospodărești și de creșterea și îngrijirea copilului.

Băutura este considerată un motiv de ceartă de o proporție semnificativă a populației (10%), afectând într-o mai mare măsură femeile decât bărbații. Părinții/socrii, neglijarea familiei și infidelitatea sunt motive mai puțin importante, însă menționate de 4-8% dintre subiecți.

Diferențe semnificative apar și în funcție de vârstă, educație sau mediul de rezidență. Lipsurile materiale, treburile casnice și comportamentul copiilor tind să devină motive din ce în ce mai importante ale neînțelegerilor între parteneri pe măsură ce aceștia înaintază în vârstă. Dimpotrivă, cu vârsta, relațiile cu părinții/socrii, neglijarea de către partener, infidelitatea sau nepotrivirea sexuală sunt tot mai puțin importante în apariția problemelor.

Dificultățile materiale reprezintă un motiv mai puțin important pe măsură ce nivelul de educație este mai ridicat. În cazul celor cu studii superioare, treburile casnice sunt plasate pe primul loc, la diferențe totuși mici de dificultățile materiale (50%, respectiv 47%). În mediul rural, pe fondul unui standard de viață mai scăzut, trei sferturi dintre subiecți au invocat neajunsurile materiale comparativ cu două treimi dintre cei din mediul urban. Băutura este o problemă menționată mai ales în mediul rural, iar treburile casnice sau comportamentul copiilor mai ales în cel urban.

Concluzii

România are una dintre cele mai ridicate rate a nupțialității în context european, într-o tendință ușor ascendentă în ultimii ani, o rată de divorțialitate mai degrabă scăzută și cu o mare stabilitate în timp, precum și vârste tinere la încheierea căsătoriei și la nașterea copiilor. Rata fertilității este una dintre cele mai scăzute din Europa, iar tendințele de redresare din ultimii ani sunt mai degrabă ne semnificative. Modelul românesc de conviețuire conservă preferința pentru gospodăriile de tip familial, legal constituite. Cuplurile căsătorite cu copii sunt preponderente în stilurile de viață familială. Totuși, uniunile consensuale și familiile monoparentale sunt fenomene în creștere, la un nivel mediu în context european.

În perioada formatoare a familiei, patternul general este unul în care, după terminarea școlii (în jurul vârstei de 18 ani), majoritatea indivizilor se angajează, la scurt timp (mai puțin de doi ani) părăsesc casa părintească, după încă aproximativ doi ani de viață independentă se căsătoresc și după alți doi ani au primul copil. Traseul este ușor diferit pentru cei cu studii superioare, părăsirea familiei având loc mai devreme (odată cu intrarea la facultate), urmată la scurt timp de angajare, căsătoria având loc mai repede după terminarea școlii (după aproximativ un an), dar la o vârstă mai înaintată.

Deși căsătoria nu este considerată necesară, ea este în continuare forma de familie valorizată, în cadrul căreia indivizii sunt mai fericiți, celelalte – coabitarea informală și în special familiile monoparentale – fiind mai puțin tolerate. Modelul condițiilor pentru ca o căsnicie să fie fericită este unul romantic, în care iubirea rămâne cea mai importantă. Iubirea trebuie dublată însă de solidaritate între parteneri (încredere și sprijin reciproc, respect și înțelegere reciprocă, fidelitate), și de suport material – în principal condiții bune de locuit și apoi bani. Condiția homogamiei (aceeași etnie, poziție

socială, vârstă, religie, educație, chiar preferințe comune) este mai degrabă considerată ca neimportantă.

Modelul relațiilor intime este de asemenea unul romantic, în care sexualitatea este legată de iubire și are loc mai ales în interiorul familiei. Relațiile sexuale de tip conservator (doar în cadrul căsătoriei) sunt susținute de aproximativ 40% din populație, mai mult de femei, persoane vârstnice, cu educație scăzută, din mediul rural. Relațiile sexuale de tip modern, romantic, bazate pe iubire sunt susținute tot de aproximativ 40% din populație, categoria fiind mai eterogenă din punct de vedere sociodemografic: atât femei, cât și bărbați, tineri și maturi, însă cu un nivel de educație mediu sau superior și mai degrabă din mediul urban. Relațiile sexuale de tip postmodern, liberale, bazate doar pe atracție reciprocă sunt susținute mai degrabă de o minoritate (aproximativ o cincime dintre subiecți), mai mult de către bărbați, tineri, cu educație superioară. Atitudinile indivizilor față de sexualitate sunt concordante cu comportamentele lor declarate: mulți (în special femeile) nu au avut relații sexuale înaintea căsătoriei, iar cele mai multe dintre femei au avut un singur partener sexual.

Cea mai importantă cauză a apariției problemelor în căsnicie este reprezentată de dificultățile materiale, urmată de neînțelegerile privind sarcinile gospodărești și comportamentul copiilor. Deși toleranța generală față de divorț este ridicată, situațiile în care acesta este acceptat sunt mai degrabă extreme. Iubirea este considerată drept cea mai importantă condiție a unei căsnicii fericite, dar absența ei nu reprezintă cel mai important motiv pentru ca cei doi să se despartă. Divorțul este acceptat în cazuri grave: violență sau alcoolism, iar în plan secundar infidelitate.

Românii au o atitudine de sprijin față de dublul rol al femeii – de soție și mamă și de lucrătoare pe piața muncii. Este bine ca femeia să lucreze, acest fapt asigurându-i independența și contribuind la bunăstarea familiei, fără să aibă efecte negative asupra copiilor. Totuși, majoritatea consideră că ceea ce își doresc cu adevărat femeile este să aibă familie și copii. Familia continuă să rămână așadar o condiție esențială a realizării personale a femeii. Participarea pe piața muncii, realizarea profesională sunt tolerate dacă reprezintă o alegere complementară, și nu o opțiune exclusivă de viață. Femeile continuă să fie definite în special prin rolul lor legat de familie și copii.

În cadrul structurii de autoritate, forma egalitară, democratică, în care nu contează cine conduce și deciziile sunt luate în comun este preferată de majoritatea indivizilor. Totuși, modelul este susținut mai puternic de femei, de persoanele mai educate și de cei din mediul urban.

Tradiționala diviziune a muncii în familie este în curs de modificare. Diferențierea rolurilor persistă, dar situația este într-o schimbare structurală,